

STEFAN BREUER • Milliyetçilikler ve Faşizmler

STEFAN BREUER 1948'de Almanya'nın Eisenach kentinde doğdu. Siyaset bilimi, tarih ve felsefe öğrenimi alan Breuer, daha ziyade düşünce ve fikir tarihi üzerine çalışmalar yaptı. Önde gelen Max Weber araştırmacılarından biri olmasının yanı sıra, sağ politikanın tarihi hakkındaki çalışmalarıyla da dikkat çekti. Sosyoloji profesörü olan Breuer halen Hamburg Üniversitesi'nde görev yapmaktadır.

The translation of this work was supported by a grant from the Goethe-Institut which is funded by the German Ministry of Foreign Affairs.

Bu eserin çevirisi, Alman Dışişleri Bakanlığı tarafından desteklenen Goethe Enstitüsü'nün katkılarıyla yayımlanmıştır.

Nationalismus und Faschismus.
Frankreich, Italien und Deutschland im Vergleich
© 2005 Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt

İletişim Yayınları 1494 • Politika Dizisi 87
ISBN-13: 978-975-05-0751-9
© 2010 İletişim Yayıncılık A. Ş.
1. BASKI 2010, İstanbul

EDITÖR Kıvanç Koçak
DİZİ KAPAK TASARIMI Utku Lomlu
KAPAK Suat Aysu
UYGULAMA Hüsni Abbas
DÜZELTİ Oben Üçke
DİZİN Özgür Yıldız
BASKI ve CİLT Sena Ofset
Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi B Blok 6. Kat No. 4NB 7-9-11
Topkapı 34010 İstanbul Tel: 212.613 03 21

İletişim Yayınları

Binbirdirek Meydanı Sokak İletişim Han No. 7 Cağaloğlu 34122 İstanbul
Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58
e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

STEFAN BREUER

Milliyetçilikler ve Faşizmler

Fransa, İtalya ve Almanya
Örnekleri

*Nationalismus und Faschismus
Frankreich, Italien und Deutschland im Vergleich*

ÇEVİREN Çiğdem Canan Dikmen

i l e t i ŝ i m

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	7
MİLLİYETÇİLİK, FAŞİZM - TANIM VE TİPOLOJİ	15
Milliyetçilik	15
“Milliyetçilerin milliyetçiliği”	17
<i>Millet - milli bilinç - milliyetçilik</i>	26
<i>Temel milliyetçilik türleri:</i>	
<i>Liberal milliyetçilik, sol milliyetçilik, sağ milliyetçilik</i>	33
<i>Milliyetçiliğin işlev değişimi?</i>	45
Faşizm	50
<i>Hareket - birlik - parti</i>	50
<i>Faşist partiler: Araçlar, örgüt yapısı, hedefler</i>	57
“Faşist minimum”	76
FAŞİZM YERİNE MİLLİYETÇİLİK: FRANSA	79
Fransa’da faşizm mi?	79
Milliyetçiliklerin çeşitliliği	84
Hibrid tür sağ milliyetçilikler:	
Maurice Barrès, Charles Maurras	90
Sağ milliyetçiliğin modernleştirilmesi: Georges Valois	101

Hususi türde bir milliyetçilik: Georges Sorel	106
Milli sosyalizmden sosyal milliyetçiliğe ve ötesine: Jacques Doriot ve Marcel Déat	113
FAŞİZMİN UNSURLARI VE KÖKENLERİ I: İTALYA	123
Milli sosyalizmden sosyal milliyetçiliğe: Devrimci sendikalizm	125
D'Annunzio'dan fütürizme: Siyasetin estetikleştirilmesi ve estetiğin siyasileştirilmesi	143
Sağ milliyetçilikten akın: <i>Associazione Nazionalista Italiana</i>	162
FAŞİZMİN UNSURLARI VE KÖKENLERİ II: ALMANYA	187
Hibrid milliyetçilik: NSDAP'ın "völkisch" kökleri	189
NSDAP'ta yeni milliyetçilik	209
İrk aristokratlığı	231
TEKRAR VE EK	253
<i>DİZİN</i>	259

GİRİŞ

Faşizm araştırmaları –sadece bu kavramın İtalya’daki tekil görünümüyle meşgul olmayan, aksine bunu genel bir fenomen olarak gören araştırmalar– uzun süre faşizmin sözde sosyal işlevine dair toplumsal-teorik varsayımlara dayandılar. Sonuçlar, en hafifini söylersek, belirsizdi. Faşizm bazen büyük burjuvazinin reaksiyonu, bazen küçük burjuvazinin isyanı, bazen çökmekte olan kapitalizmin ifadesi, bazen de kapitalizmin modernleşmesinin aracı olarak görünüyordu. Dolayısıyla bu yoldan daha fazla netliğe erişme umudu artık pek yandaş bulmuyor.

Bugün beklentiler her şeyden önce ideoloji üzerinde yoğunlaşmakta. Renzo de Felice, 1983’te *Interpretazioni del fascismo* (Faşizmin Yorumları) adlı çalışmasına yeni bir giriş yazarken, geçen zaman içinde bir “faşizm fenomeninden” söz etmenin –kitle-toplumunun bütünlüğünü dikkate alan, geniş ölçüde ideolojik-siyasi bir yorumda karar kılınmadığı takdirde– olanaksız olduğu kanaatindeydi.¹ Tartışmanın tüm dönüşümlerini zarar görmeden atlattığını düşünen totalitarizm kuramı için ideoloji zaten öteden beri totaliter diktatörlükleri ölçmekte kullandığı

---

1 Bkz. Renzo de Felice: *Le interpretazioni del fascismo*, burada 10. baskıdan alıntı yapılmıştır. (Roma ve Bari 1986, s. VIII.)

belirtiler katalogunun tepesinde yer alır.² Genel bir faşizm kavramı zaman zaman şüphe veya retle karşılaşsa da elbette bunun istisnaları da vardır: Örneğin totaliter kurama mensubiyeti şüphe götürmez olan Ernst Nolte, faşizmi âdeta çağın kavramı haline getiriyor ve par excellence [bilhassa], radikal-faşist bir rejim olan nasyonal sosyalist Almanya'yı, Sovyetler Birliği'nin yanı sıra en büyük "ideokratik devlet"* olarak yorumluyor.³ Son zamanlarda yayımlanan ve faşizm fenomenini ideolojiyi merkeze alarak incelediğini söyleyebileceğimiz yeni eserler, Roger Griffin'in *The Nature of Fascism* (Faşizmin Doğası) (1991), *Fascism* (Faşizm) (1995), *International Fascism* (Enternasyonal Faşizm) (1998); Roger Eatwell'in *Fascism* (Faşizm) (1996) ya da Aristotile Kallis'in *Fascist Ideology* (Faşist İdeoloji) (2000) adlı kitaplarıdır. Zeev Sternhell'in, yakın zamanda tekrar yayımlanan ve geniş kapsamlı giriş bölümleriyle donatılan üçlemesi *Maurice Barrès et le nationalisme français; La Droite révolutionnaire 1885-1914* (Maurice Barrès ve Fransız Milliyetçiliği; Devrimci Sağ 1885-1914) ve *Ni droite ni gauche—Morphologie et historiographie du fascisme en France* (Ne Sağ Ne de Sol—Fransa'da Faşizmin Morfolojisi ve Histografisi) (2000) oldukça büyük yankı uyandırmıştır. Almanca'da Sternhell'in iki eseri daha mevcuttur: *Die Entstehung der faschistischen Ideologie* (Faşist İdeolojinin Doğuşu) (1999) ve *Faschistische Ideologie* (Faşist İdeoloji) (2002).⁴

2 Bkz. Carl Joachim Friedrich ve Zbigniew Brzezinski: "Die allgemeinen Merkmale der totalitären Diktatur", Eckart Jesse (yay. haz.): *Totalitarismus in 20. Jahrhundert. Eine Bilanz der internationalen Forschung* içinde, Bonn 1996, s. 225-236, 230.

(*) Ideokrasi, bir ideolojinin hâkim olduğu yönetim biçimidir. Ideokratik devlet, bir ideolojiyle yönetilen devlettir – ç.n.

3 Son olarak İtalyan senatosundaki bir konuşmasında böyle der. Bkz. *Frankfurter Allgemeine Zeitung*'ün 10.05.2003 tarihli haberi. Ideokrasi kavramını, tespit ettiğim kadarıyla, ilk kez, bir başka totalitarizm kuramcısı Ernst Fraenkel kullanmıştır. Ancak Fraenkel'de bu kavram faşizm ile değil, Bolşevizm ile ilişkilendirilmiştir; faşizm ise totalitarizmin "tekbenci" çeşitlemesi olarak değerlendirilir. Bkz. Ernst Fraenkel: "Rule of Law' in einer sich wandelnden Welt (1943/44)", Falk Esche ve Frank Grube (yay. haz.): *Reformismus und Pluralismus* içinde, Hamburg 1973, s. 258-274, 272 vd.

4 Sternhell'in yazılarının başladığı kapsamlı tartışmalardan ön plana çıkanlar: Serge Bernstein: "La France des années trente allergique au fascisme: à propos

Konuyla ilgili yorumlarında son derece çelişkili ifadelerle yer vermiş olan Nolte⁵ bir kenara bırakılırsa, bu çalışmaların eğilimi faşizmi, milliyetçi ideolojilerin yer aldığı geniş alan içinde tasnif etme, “milliyetçilik artı fenomen” [“nationalism plus phenomenon”] (A. Kallis) olarak yorumlama yönündedir. Örneğin Roger Eatwell için faşizm, “holistik-ulusal Üçüncü Yol’a dayanan, sosyal yeniden doğuşu oluşturmaya çabalayan bir ideolojidir”.⁶ Roger Griffin için “çeşitli permütasyonları içindeki mitsel özü, popülist ultra-milliyetçiliğin palingenetik* bir biçimi olan siyasi bir ideoloji türüdür.” Griffin’i temel alan Stanley Payne, faşizmi genel itibarıyla “modern Avrupa milliyetçiliğinin en aşırı biçimi”⁷ olarak görür. Fransa’daki araştırmalarla ilgili, faşizmi “bir ulusun ihtiyaç olduğunda şiddet ve

---

d’un livre de Zeev Sternhell”, *Vingtième siècle* 2, 1984, s. 83-94; Jacques Julliard: “Sur un fascisme imaginaire: à propos d’un livre de Zeev Sternhell”, *Annales ESC* 39, 1984, s. 849-861; Leonardo Rapone: “Fascismo: né destra né sinistra?”, *Studi storici* 25, 1984, s. 799-820; Antonio Costa-Pinto: “Fascist Ideology Revisited: Zeev Sternhell and his Critics”, *European History Quarterly* 6, 1986, s. 465-483; Robert Wohl: “French Fascism Both Right and Left: Reflections on the Sternhell Controversy”, *The Journal of Modern History* 61, 1991, s. 91-98; Francesco Germinario: “Fascisme et idéologie fasciste. Problèmes historiographiques et méthodologiques dans le modèle de Zeev Sternhell”, *Revue française d’histoire des idées politiques* 1, 1995, s. 39-78; David Roberts: “How not to Think about Fascism and Ideology, Intellectual Antecedents and Historical Meaning”, *Journal of Contemporary History* 35, 2000, s. 185-211.

- 5 Örneğin bir yandan faşizmin radikal biçiminde “düşünce ve tutumlarının sürekliyle açıkça teşhis edilebilen, sahici bir muhafazakârlık fenomeni” olduğunu ifade eder (Ernst Nolte: “Konservativismus und Nationalsozialismus”, Hans Gerd Schumann [yay. haz.]: *Konservativismus*, genişletilmiş 2. baskı, Königstein 1984, s. 244-261, 258) fakat diğer yandan “faşist minimum”un altı “temel niteliğinden” biri olarak “anti-muhafazakârlık eğiliminden” söz eder. (Ernst Nolte: *Die faschistischen Bewegungen*, 3. baskı, Münih 1971, s. 315.)
- 6 Roger Eatwell: “On Defining the ‘Fascist Minimum’: The Centrality of Ideology”, *Journal of Political Ideologies* 1, 1996, s. 303-319, 313. Bkz. “Zur Natur des ‘generischen Faschismus’-Das ‘faschistische Minimum’ und die ‘faschistische Matrix’”, Uwe Backes (yay. haz.): *Rechtsextreme Ideologien in Geschichte und Gegenwart*, Köln vd. 2003, s. 93-122.
- (*) Yunanca “palingenesis” (yeniden doğuş) kelimesinden türetilmiştir; burada “yeniden doğan, yenilenen” anlamında kullanılmıştır – ç.n.
- 7 Roger Griffin (yay. haz.): *International Fascism*, Londra 1998, s. 26; Stanley Payne: *Geschichte des Faschismus. Aufstieg und Fall einer europäischen Bewegung*, Münih ve Berlin 2001, s. 21.

terörle birleşmesi ve yeniden oluşmasıdır” sözüyle tespit eden Philippe Burrin’in; İtalya’daki araştırmalarla ilgili, faşizmi “devrimci ve totaliter, mistik ve palingenetik bir yeni milliyetçiliğin mükemmel görünümü” olarak betimleyen Emilio Gentile’nin; Almanya’dakilerle ise “milli cemaat ve milli güç ideolojisini” faşizmin karakteristik bir belirtisi olarak gören ve tıpkı Sternhell gibi nasyonal sosyalizmi açıkça bu tanımın dışında bırakan Andreas Wirsching’in adları anılabilir.⁸

Bu tür tezler, faşizm araştırmalarını, milliyetçilik araştırmalarında uzun zamandan beri mevcut bir yorum kalıbına saptırmaktadır. Carlton Hayes gibi bu alanda öncü olan biri için faşizm, “entegral milliyetçiliğin” bir biçimidir.⁹ Daha sonra Eugen Lemberg gibi yazarlar bu konuda onun izinden gittiler. Lemberg geç 19. yüzyılda, o zamana dek hâkim olan devrimci-özgürleştirici “risorgimento* milliyetçiliğinin” yerini “yeni tür” bir milliyetçiliğin aldığını iddia etmektedir. Lemberg’e göre bu “yeni tür”, milleti mutlak kabul eder ve milliyetçiliği “milli temelde bir kurtuluş öğretisine” dönüştürür: “Entegral milliyetçilik”.¹⁰ Bu dönüşüm, büyük bir memnuniyetle, bilhassa Almanya’da millet kavramına organizmacı ve bütünlük inancına dayalı düşünce biçimlerinin yüklenmesine yol açmış olan romantizm akımının tesirine dayandırılır.¹¹ Sosyo-politik yorumlar bunu burjuvazinin çöküşüyle ve bu çöküşle birlikte milliyetçiliğin açığa çıkan işlev değişimiyle ilişkilendirmektedir. Bu yorumlara göre, entegral milliyetçiliğe doğru geçirdi-

8 Bkz. Philippe Burrin: “Le fascisme”, Jean-François Sirinelli (yay. haz.): *Histoire des droites en France* içinde, 3 cilt, cilt 1, Paris 1992, s. 603-652, s. 623; Emilio Gentile: *Le origini dell’ideologia fascista (1918-1925)*, Bologna 1996, s. 20; Andreas Wirsching: *Vom Weltkrieg zum Bürgerkrieg? Politischer Extremismus in Deutschland und Frankreich 1918-1933/39. Berlin und Paris im Vergleich*, Mühim 1999, s. 511.

9 Bkz. Carlton J. H. Hayes: *The Historical Evolution of Modern Nationalism* (1931), New York 1949, s. 212 vd.

(*) “Diriliş” ya da “yeniden doğuş” anlamına gelen, İtalyan birliğinin kurulması için 19. yüzyılda başlayan hareket – e.n.

10 Bkz. Eugen Lemberg: *Nationalismus*, 2 cilt, Reinbek 1964, cilt 1, s. 196, 204.

11 Bkz. Liah Greenfeld: *Nationalism. Five Roads to Modernity*, Cambridge, Mass. ve Londra 1992, s. 360; Ernest Gellner: *Nationalismus. Kultur und Macht*, Berlin 1999, s. 112 vd.

ği ani değişimle birlikte milliyetçilik siyasi alanda soldan sağa yönelmiş, bir özgülleşme ve modernleşme aracından bir “tepkî” aracına dönüşmüştür; bunu *Action française*’nin* entegral milliyetçiliğinde bile gözlemlemek mümkündür ve aynı şey daha kuvvetli ölçüde faşizm için geçerlidir.¹² Bu tür bir yozlaşma modelini reddeden şüpheciler (septikler) bile, milliyetçiliğin esas itibariyle hem liberal hem de gayri liberal biçimde kendini gösterebileceğinden ve faşizmin, milliyetçiliğin gayri liberal biçiminin en aşırı çeşitlenmesi olarak kabul edilmesi gerekliliğinden yola çıkmaktadırlar.¹³

Bunu tümüyle yadsımaya çalışmak yanlış olurdu. *Associazione Nazionale Italiana*’nın (İtalyan Milliyetçi Derneği) ileri gelen temsilcilerinin 1923’ten itibaren Mussolini rejiminde oynamış oldukları rol ne kadar iyi belgelenmişse, NSDAP’ın (Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisi) programında ve propagandasında milliyetçi taleplere verilen ağırlık da o kadar iyi bilinir. Faşizm her ne idi ise, aynı zamanda daima milliyetçi ideolojik yapıların taşıyıcısı, bir ulus-devletin dünyadaki mevkiini güvence altına almaya ve kudretini artırmaya çabalamış olan milliyetçi stratejilerin motoru ve aracısıydı.

Yine de faşizmin özünün, bahsi geçen çalışmalarda iddia edildiği gibi, açıkça ve milliyetçilikten ayrı tutulmadan kavranıp kavranamayacağı şüphelidir. Faşizm –son olarak Sven Reichardt tarafından etkileyici biçimde ortaya konduğu gibi– siyasi hareketler, belirli bir siyasi üslup ve belirli bir örgüt biçimiyle, hareket ve yaşam biçimleriyle kendini gösteren; şiddet, karizma, patronaj gibi parolalarla düzeltilerek yeniden yazılabilen sosyal ve siyasi bir

---

(*) *Action française*: 1908-1944 arasında yayımlanan Fransız gazetesi. Daha ziyade Charles Maurras’ın görüşlerini benimseyen gazete, kral yanlısı, aşırı sağcı ve milliyetçi bir çizideydi – e.n.

12 Bkz. Heinrich August Winkler: “Der Nationalismus und seine Funktionen”, *Nationalismus* içinde, 2. baskı, Königstein 1985, s. 5-46, 28 vd.; “Vom linken zum rechten Nationalismus. Der deutsche Liberalismus in der Krise von 1878/79”, *Geschichte und Gesellschaft* 4 içinde, 1978, s. 5-28; Peter Alter: *Nationalismus*, Frankfurt 1985, s. 33 vd., 14.

13 Bkz. Roger Griffin: “Nationalism”, Roger Eatwell ve Anthony Wright (yay. haz.): *Contemporary Political Ideologies* içinde, 2. baskı, Londra ve New York 1999, s. 152-179, 165.

görüngüydü.¹⁴ Bu özgül uygulama şüphesiz –bazı yorumcuların düşündükleri gibi– sadece oportünist ya da “nihilist” değildir, her zaman belirgin anlam kalıplarıyla şekillenmiştir. Ancak aktörlerin bu anlam kalıpları, hareketin tümü ve onu temel alan örgütler için bağlayıcı bir dünya görüşüne ya da fikir birliği içinde baştan sona sistemleştirilmiş bir ideolojiye uymaz. Daha çok bir birleşim suretinde kalırlar ve bu, nesnel uzlaşmazlıkları ve çelişkileri dikkate almazken, az ya da çok çelişik unsurları benzerlik veya yakınlık gibi harici kıstaslara göre birleştirir. Muhtemelen, “ilkel” ya da “mitsel” düşüncede de gözlemlenen ve faşizmin kitlesel başarısını sağlamış olan temel nitelik tam olarak buydu: Entelektüel hegemonyayı fethedebilmenin sürekli beklentisi içinde, kısmen son derece büyük çeşitliliğe sahip farklı anlam yönelimlerinin faşizme bağlanmasını ve faşizmde yerleşmesini mümkün kıldı. Bilhassa milliyetçi yönelimlerin ve taleplerin faşizmlere muazzam ölçüde girmiş olması, bu nedenle şaşırtıcı değildir.

Faşizm ve milliyetçiliğin yaygın biçimde bir tutulması iki olguyu hafife almaktadır: Söz konusu milliyetçi anlam kalıplarının heterojenliğini ve bunların diğerleriyle, milliyetçi olmayan kalıplarla rekabetlerinin boyutunu. Kendi başına yanlış olmayan fakat fazlasıyla soyut şu tespiti, faşizmde mevcut olan milliyetçiliğin gayri liberal, radikal ya da aşırı olduğu tespiti, hem tek tek faşizmlerin kendi içlerinde hem de faşizmler arasında sıklıkla son derece etkili olan farklılıkların yeterince aydınlatılmamalarına yol açtı. Oysa yüzeysel bir gözlem bile, İtalya'nın devrimci sendikalistlerinin Mazzini'ye dayanan milliyetçiliklerinin, NSDAP'ın völkisch* milliyetçiliğiyle ne ala-

---

14 Bkz. Sven Reichardt: *Faschistische Kampfbünde. Gewalt und Gemeinschaft im italienischen Squadristismus und in der deutschen SA*, Köln 2002, s. 25. Armin Heinen'deki benzeriyle krş.: “Faşizm klasik bir ‘-izm’ değildi, entelektüel bir doktrine dayanmıyordu; faşizm bir sosyal tatbikatı.”, “Erscheinungsformen des europäischen Faschismus”, Christof Dipper (yay. haz.): *Europäische Sozialgeschichte* içinde, FS Wolfgang Schieder, Berlin, 2000, s. 3-20, 7. Şiddet, karizma ve patronaj parolalarına daha sonra detaylı değinilecektir.

(*) Nasyonal sosyalistlerin Almanca “volk” (halk) kelimesinden türettikleri bu kelimenin dilimize çevrilmesi, yazarın da belirttiği gibi (bkz. s. 44) mümkün değildir. Yakın karşılığı için “ırkçı” düşünülebilir. Zaten Hitler başta olmak üzere, nasyonal sosyalistler halk ve ırk kelimelerini sık sık birbirinin yerine kullanıyorlardı – ç.n.

kası olduğu sorusunu akla getirecektir. Irkçılık gibi görüngülerin katıyen milliyetçilikten türetilmeyecekleri, bunların daha çok –Hannah Arendt’in görmüş olduğu gibi– dünyanın ulus-devletlere bölünmesiyle bağdaştırılamayan gerekçelendirme kalıplarına dayandıkları da sistematik olarak bir o kadar az düşünömselleşti. Bu tanıtlama kalıpları öncelikle ideolojik virtüözlerin ve belirli işlev-elitlerinin bir meselesi olarak kalsalar da faşist uygulama için önemsiz oldukları –“Üçüncü Reich”* döneminin nüfus, sosyal yardım ve sağlık politikasından anlaşılacağı üzere– söylenebilecek en son şeydi. Uluslararası veya uluslarüstü düşünce yapıları ayrıca, ki bu seve seve görmezden gelinir, İtalyan faşizminde de bulunur; burada daha çok marjinal bir rol oynayan ırkçı öğretiler biçiminde o derece çok değilse de erken faşizme önemsiz sayılamayacak bir etki de bulunan fütürizm gibi görüngülerde kendini gösterir (Bkz. ileriki sayfalarda). Kısaca: Milliyetçiliğin bir tür *offshoot*’a [dal] indirgenmesi, bütün bir faşizm anlayışını bu zamana dek tamamen değıştirdi.

Bu kitapta amaç, iki büyüklük arasındaki değışken ve son derece gerilimli ilişkileri ortaya koymaktır. Bu öncelikle, milliyetçilik ve faşizmin farklı düzeylerde bulduklarını açık ve anlaşılır hale getirmeye çalışan bir tipolojik tartışmayla gerçekleşiyor. Birinin ağırlık merkezi, Bourdieu’nun dilinden söyleyecek olursak, entelektüel alandadır ve buradan mümkün olduğunca kopmadan, siyasi alana –bu alanın hususiyetlerine ödün vermeksizin– geçmeye çalışır ki, bu biçimsel anlamda tamamen sosyalizm ve komünizmle karşılaştırılabilir bir ideolojik politikadır. Buna karşın diğeri, entelektüel alanda tek tek unsurlarda kök salan, fakat ağırlık merkezi –sadece fikirlerin ve doktrinlerin değil, aynı zamanda daima duyguların, şiddetli heyecanların ve stratejik hedeflerin söz konusu olduğu bir saha olarak– siyasi alanda olan bir görüngü olarak nitelenebilir. Faşizm, her şeyden önce *partiyi*, siyasi alanın mantığını –iktidar rekabetini, yandaşları artırma zorunluluğunu– hem menfaatler

---

(*) Nasyonal sosyalistlerin Almanya’da nasyonal sosyalizm dönemine (1933-1945) verdikleri isim – e.n.

hem de fikirler için seçim kıstası olarak kullanır ve bu sırada, partiyi ideolojik netliğe ulaştırabileceği gibi tarikatçılığa da sürükleyebilecek olan hiçbir şeyi dikkate almaz.

İleriki bölümler üç durumda bu ilişkinin ampirik-tarihsel biçimlenişini inceliyor. Fransa örneğinde, milliyetçiliğin belirli bir türünün faşizme dönüşmesini mümkün kılanın, her zamanki gibi biçimlendirilmiş bir gelişim mantığı olmadığı gösteriliyor. Fransa'nın siyasi kültürü, milliyetçiliğin güçlü ve entelektüel açıdan iddialı biçimlerine sahiptir; yine de –Marcel Bucard gibi bir *fascistes d'opérette* [sözde faşist] kenara bırakılırsa– faşizmi doğurmamıştır. Bunu İtalyan ve Alman faşizminin anatomisine yönelik, milliyetçi ve milliyetçi olmayan düşünce yapılarının karşıtlık ve ortaklıklarını ortaya koymaya ve tipolojik açıdan sınıflandırmaya çalışan iki araştırma izliyor. Araştırma sahasını haddinden fazla genişletmemek için kitapta kendimi faşizmin biçimlendirilme aşamasıyla [Formierungphase] sınırladım, rejim aşamasını [Regimephase] sadece belli kısımları seçerek dikkate aldım.

Bilimsel aparatın teşekkülü için makale biçimi seçildi. Dolayısıyla, alıntılanmış olan literatüre atıflar sadece ilgili bölüme istinat ederler. Bu nedenle tümünü içeren bir listeden vazgeçildi. Alıntılardaki vurgulamalara yer verilmedi.